

EBH-füzetek

5

A többszörös diszkrimináció megjelenése
az Egyenlő Bánásmód Hatóság joggyakorlatában

EBH-füzetek 5

A többszörös diszkrimináció megjelenése
az Egyenlő Bánásmód Hatóság joggyakorlatában

Budapest
2018

EBH-füzetek 5

A többszörös diszkrimináció megjelenése az Egyenlő Bánásmód Hatóság joggyakorlatában

Kiadja az Egyenlő Bánásmód Hatóság

1013 Budapest, Krisztina krt. 39/B

A kiadásért felel: Dr. Honecz Ágnes

Szerkesztő: Dr. Lukovics Adél

Sorozatszerkesztő: Dr. Gregor Katalin

Tipográfia: Kollár Levente

HU ISSN 2498-5732

© Egyenlő Bánásmód Hatóság, 2018

Egyenlő Bánásmód Hatóság
Equal Treatment Authority

www.egyenlobanasmod.hu | facebook.com/egyenlo.banasmod.hatosag

Tartalom

I. Bevezetés	3
A hatóságról	3
A diszkrimináció	4
A védett tulajdonságok	4
A kiadvány témakörei	5
II. A többszörös diszkrimináció	6
Fogalmi áttekintés	6
A többszörös diszkrimináció az európai jogalkotásban és jogalkalmazásban	8
III. Az EBH hatásköre és lehetőségei többszörös diszkrimináció esetén	12
IV. Többszörös diszkriminációval kapcsolatos esetek a hatóság joggyakorlatából	15
Több védett tulajdonság egymásmellettségén alapuló diszkriminációval kapcsolatos esetek	15
Interszekcionális diszkriminációval kapcsolatos esetek	18
V. Áttekintő táblázat a többszörös diszkrimináció típusairól	26

A TÖBBSZÖRÖS DISZKRIMINÁCIÓ MEGJELENÉSE

AZ EGYENLŐ BÁNÁSMÓD HATÓSÁG JOGGYAKORLATÁBAN

I. Bevezetés

Az Egyenlő Bánásmód Hatóság (a továbbiakban: hatóság/EBH) 2015-ben EBH-füzetek címmel szakmai kiadványsorozat elkészítését határozta el. Az első kiadvány a munkahelyi zaklatás, a második az iskolai zaklatás, a harmadik az egyéb helyzet mint védett tulajdonság témakörében készült, a negyedik pedig a hatóságnak az oktatás területén előforduló diszkriminációval kapcsolatos tapasztalatait foglalta össze. A kiadványok a hatóság honlapjáról elérhetőek.

Az elmúlt években a hatóság számos olyan ügyet vizsgált, amelyben a kérelmezők több ún. védett tulajdonságukkal is összefüggésbe hozták az őket ért sérelmet vagy sérelmeket. Előfordultak ugyanakkor olyan esetek is, amelyekben a hatóság azonosította, hogy a kérelmezőt – azon túl, amit a panaszában megjelölt – olyan védett tulajdonságai miatt is hátrány érte, amelyekre a kérelmében kifejezetten nem hivatkozott. Mivel a többszörös diszkrimináció fogalma az elmúlt időszakban dinamikusan fejlődött és az európai egyenlő bánásmóddal foglalkozó szervezetek (*equality bodies*), valamint más nemzetközi fórumok joggyakorlatában, illetve egyéb tevékenységében egyre hangsúlyosabbá vált, és immár a hatóság is releváns tapasztalatokkal rendelkezik ezen a területen, jelen kiadvány témájául ezt választottuk.

Bár előző kiadványainkban ismertettük a hatóságra vonatkozó legfontosabb tudnivalókat és a diszkrimináció fogalmát – mielőtt rátérnénk a mostani témánkra – elöljáróban, egy rövid kitekintés erejéig ismét idézzük fel az azokban leírtakat, különös tekintettel a védett tulajdonságok körére. Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy jelen kiadvány nem foglalkozik az egyéb helyzet mint védett tulajdonság fogalmával és a hatóság joggyakorlatában megjelenő értelmezésével, azt ugyanis korábban már tárgyaltuk.

A hatóságról

Magyarországon az EBH ellenőrzi az egyenlő bánásmód követelményének érvényesülését az ország egész területére kiterjedő illetékességgel. Az EBH 2004 óta működő, autonóm államigazgatási szerv, független, csak a törvénynek van alárendelve, feladatkörében nem utasítható, a feladatát más szervektől elkülönülten, befolyásolástól mentesen látja el. Számára feladatot csak törvény állapíthat meg. Az EBH-t a miniszterelnök javaslatára, a köztársasági elnök által kilenc évre kinevezett elnök vezeti.

Az EBH elsődleges feladata és fő tevékenysége a diszkriminációs ügyekben hozzá érkező panaszok, bejelentések kivizsgálása. Munkáját az országos lefedettségű egyenlőbánásmód-referenci hálózat segíti. A hatóság közigazgatási eljárás keretében folytatja le vizsgálatait.

Az EBH tevékenységének jogi kereteit az *egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény* (a továbbiakban: Ebktv.) határozza meg. Az EBH-val kapcsolatban részletes tájékoztatás található a hatóság honlapján.

Az EBH székhelye: 1013 Budapest, Krisztina krt. 39/B

Telefonszáma: +36 1 795-2975 | +36 80 203-939

Faxszáma: +36 1 795-0760

Honlapja: egyenlobanasmod.hu

Facebook-oldala: facebook.com/egyenlo.banasmod.hatosag/

A diszkrimináció

Az egyenlő bánásmód követelményének megsértését hátrányos megkülönböztetésnek, idegen szóval diszkriminációnak nevezzük. Az Ebktv. értelmében akkor beszélünk az egyenlő bánásmód követelményének megsértéséről, vagyis diszkriminációról, ha valakit a törvényben felsorolt, úgynevezett *védett tulajdonsága vagy tulajdonságai* miatt ér hátrány.

A védett tulajdonságok

A védett tulajdonságok azok az Ebktv.-ben felsorolt tulajdonságok, jellemzők, amelyek alapján történő megkülönböztetés a törvény értelmében az egyenlő bánásmód követelményébe ütközőnek, vagyis diszkriminációnak minősül.

Az Ebktv.-ben felsorolt védett tulajdonságok a következők:

- a) nem,
- b) faji hovatartozás,
- c) bőrszín,
- d) nemzetiség,
- e) nemzetiséghez való tartozás,
- f) anyanyelv,
- g) fogyatékoság,
- h) egészségi állapot,
- i) vallási vagy világnézeti meggyőződés,
- j) politikai vagy más vélemény,
- k) családi állapot,
- l) anyaság (terhesség) vagy apaság,
- m) szexuális irányultság,
- n) nemi identitás,
- o) életkor,
- p) társadalmi származás,
- q) vagyoni helyzet,
- r) foglalkoztatási jogviszony vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony részmunkaidős jellege, illetve határozott időtartama,
- s) érdekképviselőhöz való tartozás,
- t) egyéb helyzet, tulajdonság vagy jellemző

Láthatjuk, hogy az Ebktv. általában olyan tulajdonságokat részesít védelemben, amelyek jellemzően veleszületett, állandó, az egyén által megváltoztathatatlan, vagy nehezen megváltoztatható tulajdonságok. Az Ebktv. – a nemzetközi gyakorlattal összhangban – jellemzően olyan tulajdonságokat véd, amelyek a személyiség lényegi vonásai, csoportképzésre alkalmasak és előítéletek alapjául szolgálnak, illetve valamilyen hátrányos helyzethez kapcsolódnak.

A TÖBBSZÖRÖS DISZKRIMINÁCIÓ MEGJELENÉSE

AZ EGYENLŐ BÁNÁSMÓD HATÓSÁG JOGGYAKORLATÁBAN

A kiadvány témakörei

Mivel a többszörös diszkrimináció, illetve annak típusai esetében viszonylag új fogalmakról, illetve kifejezés-használatról van szó az antidiszkriminációs szakirodalomban is, egy **rövid fogalmi és történeti áttekin-tésre** – beleértve az európai jogfejlődést is – mindenképpen szükség van. Ezt követően térünk rá **a magyar jogi szabályozásnak és a hatóság gyakorlatának a többszörös diszkriminációval kapcsolatos jellem-zőire, illetve sajátosságaira**. Végül **néhány, a többszörös diszkrimináció esetkörébe tartozó jogesetet** ismertetünk a hatóság joggyakorlatából.

II. A többszörös diszkrimináció

Fogalmi áttekintés

A többszörös diszkrimináció jelenségének a felismerése, illetve fogalmi azonosítása viszonylag újnak tekinthető. A több védett tulajdonság egymásmellettségén (*multiple*),¹ illetve a több védett tulajdonság elválaszthatatlan kölcsönhatásán (*intersectional*) alapuló diszkrimináció jelensége az 1980-as évek végén jelent meg az antidiszkriminációs szakirodalomban. A jelenséget először KIMBERLÉ CRENSHAW amerikai kutató írta le, aki az afroamerikai nők által elszenvedett diszkrimináció tanulmányozása során figyelte meg, hogy ezekben az esetekben a női nemhez tartozás és a nemzetiséghez való tartozás/bőrszín szoros összefüggésben állnak egymással, és kölcsönös együtthatásuk vezet az afroamerikai nők által a mindennapokban tapasztalt hátrányokhoz. Ez segített felismerni, hogy az egyének egyszerre, egy időben több hátrányos helyzetű csoportnak is a tagjai lehetnek, azaz egyszerre több védett tulajdonsággal rendelkeznek, amelynek következtében a diszkrimináció sajátos formáit szenvedhetik el. CRENSHAW és más kutatók az előzőek alapján kezdték el kritizálni a csupán egy védett tulajdonságon alapuló megközelítést (*single ground approach*), vagyis azt, amikor egy adott személy esetében szigorúan csak egy védett tulajdonságot azonosítunk, és az őt ért hátránynak kizárólag ezzel az egy védett tulajdonsággal való összefüggését vizsgáljuk, a sérelmet kizárólag ennek az egy tulajdonságnak vagy jellemzőnek tulajdonítjuk. A kutatók szerint a csupán egy védett tulajdonságon alapuló megközelítés számos esetben meggátolja a valós diszkriminációs folyamatok megértését és feltérképezését.²

A többszörös diszkrimináció jelenségének és vizsgálatának az alapja tehát annak felismerése és tudatosítása, hogy minden ember egyidejűleg több identitással (védett tulajdonsággal) bír. Ha visszafordítjuk jelen kiadványnak a védett tulajdonságok felsorolását tartalmazó részéhez, megfigyelhetjük, hogy mindannyian számos védett tulajdonsággal rendelkezünk. Ez pedig egyúttal azt is jelenti, hogy potenciálisan minden embert érhet többszörös diszkrimináció.³ Vannak ugyanakkor olyan tulajdonságok, amelyek együttes jelenléte esetében – a kutatások, illetve a jogalkalmazói tapasztalatok szerint – nagyobb eséllyel vagy gyakrabban történik hátrányos megkülönböztetés. Ilyen például a nemzetiséghez való tartozás (Magyarországon jellemzően a roma származás) és a bőrszín mint védett tulajdonságok együttállása, vagy Európa számos országában a vallási meggyőződés és a női nemhez tartozás együttes jelenléte a fejkendőt viselő nők esetében.

A több védett tulajdonság egyszerre, egy időben való fennállása miatt elszenvedett hátrányos megkülönböztetésnek a szakirodalom több típusát is megkülönbözteti. Ezzel kapcsolatban ugyanakkor megjegyezzük, hogy – mivel nem olyan rég óta felismert, illetve kutatott jelenségről és viszonylag új fogalmakról van szó – a különböző elnevezések használatát illetően a szakirodalom sem egységes, a fogalomhasználat folyamatosan változik, illetve számos esetben képlékeny (az egyes fogalmakat és azok meghatározásait a kutatók és a jogalkalmazók is gyakran felcserélik).

A többszörös diszkrimináció első típusa a **több védett tulajdonság egymásmellettségén alapuló diszkrimináció (*multiple discrimination*)**. Itt arról van szó, hogy egy adott személy esetében meglévő

1 Mivel a vonatkozó irodalom alapvetően angol nyelven áll rendelkezésre, feltétlenül szükségesnek tartottuk e fogalmak, illetve a kapcsolódó kifejezések angol nyelvű – zárójelben történő – szerepeltetését is. Szükségesnek ítéltük azért is, mert számos esetben talán éppen ez könnyíti meg a megértést, illetve segítheti azokat is, akik jobban el kívánják mélyedni a témában.

2 *Tackling Multiple Discrimination. Practices, policies and laws*. Európai Közösség, 2007. p 15.

3 *i. m.* p 36.

A TÖBBSZÖRÖS DISZKRIMINÁCIÓ MEGJELENÉSE

AZ EGYENLŐ BÁNÁSMÓD HATÓSÁG JOGGYAKORLATÁBAN

védett tulajdonságok nem állnak kölcsönhatásban egymással, elválaszthatók és így válnak az egyén által elszenvedett hátrányos megkülönböztetés okaivá. Ide tartozik például az az eset, amikor egy valamely nemzetiséghez tartozó nő az egyik helyzetben a női nemhez tartozása miatt, egy másik helyzetben pedig a nemzetiséghez való tartozása miatt szenved hátrányt. Az első esetben a nemzetisége, a másikban pedig a női nemhez való tartozása nem játszik szerepet.⁴

A második típus az **összetett diszkrimináció (compound discrimination)**, amely fogalom azt az esetet írja le, amikor egy adott személy két vagy több egy időben, együttesen fennálló tulajdonsága miatt szenved hátrányt úgy, hogy az egyik tulajdonság hozzáadódik a másikhoz. Példaként említhető az a brit ügy (Perera v Civil Service Commission), amelyben a munkáltató számos foglalkoztatási feltételt határozott meg, úgy mint életkor, az Egyesült Királyságban szerzett munkatapasztalat, angol nyelvtudás, állampolgárság. A panaszos esetében egy kritériumnak való meg nem felelés még nem lett volna akadálya annak, hogy a pozíciót elnyerje, bár az esélyeit nyilvánvalóan gyengítette. Két, illetve további feltételek nem teljesítése azonban az előzőekhez hozzáadódva az esélyeit egyre csökkentette, ami ahhoz vezetett, hogy az állást végül nem ő kapta meg.⁵

A többszörös diszkrimináció harmadik típusa az **interszekcionális diszkrimináció (intersectional discrimination)** azt a helyzetet írja le, amikor több védett tulajdonság van jelen, egyszerre és egy időben kölcsönösen hatnak egymásra oly módon, hogy egymástól nem különíthetők el. Példaként említhető a valamely nemzetiséghez (például roma nemzetiséghez) tartozó nők esete, akiknek az adott kisebbséghez tartozó férfaktól eltérő előítéletekkel, illetve sztereotípiákkal, és így hozzájuk képest némiképp eltérő – az adott nemzetiséghez és a női nemhez való tartozás elválaszthatatlan összefonódásán alapuló – hátrányos megkülönböztetéssel kell szembenézniük.⁶ Megjegyezzük, hogy az elmúlt időszakban az a trend látszik körvonalazódni, hogy a szakmai és jogalkalmazói érdeklődés fókuszja a többszörös diszkrimináció e típusa felé mozdul el.

Összegezve a fentieket, többszörös diszkrimináció alatt alapvetően azt értjük, amikor

- védett tulajdonságból, nem pedig az egyén által elszenvedett sérelmekből van egynél több (a többszörös jelző tehát alapvetően a védett tulajdonság többszörösségére utal: az adott személy több, együttesen fennálló védett tulajdonsága miatt szenved hátrányt);
- az adott személy esetében fennálló védett tulajdonságok különféle viszonyban, kölcsönhatásban állhatnak egymással (létezhetnek csupán egymás mellett, illetve összeadódhatnak, de lehetséges az is, hogy egymástól elválaszthatatlan kölcsönhatásban léteznek, vagyis „interszekcionálnak”);
- az egyént övező sztereotípiák, előítéletek, illetve az őt sújtó megkülönböztetés egynél több védett tulajdonságra vezethető vissza, ami nyilvánvalóan az őt sújtó hátrány, megkülönböztetés milyenségére is kihatással van (nem ezt a hátrányt vagy nem így szenvedné el az érintett személy, ha annak oka nem a több, együttesen fennálló védett tulajdonsága lenne).

4 i. m. p 16.

5 uo.

6 i. m. p 17.

A többszörös diszkrimináció az európai jogalkotásban és jogalkalmazásban

Az Európai Unió jelenleg hatályos antidiszkriminációs szabályozása nem tartalmaz a többszörös diszkrimináció tilalmára vonatkozó kifejezett rendelkezést. A Faji⁷ és a Foglalkoztatási⁸ Irányelvek preambulumaiban ugyanakkor szerepel, hogy a Közösségnek – az EK-Szerződés 3. cikkének (2) bekezdésével összhangban – célul kell tűznie az egyenlőtlenségek megszüntetését, és elő kell segítenie a férfiak és nők közötti egyenlőséget, mivel a nők gyakran többszörös megkülönböztetés⁹ áldozatai. A Foglalkoztatási Irányelv négy védett tulajdonságot nevesít (életkor, fogyatékoság, vallási és világnézeti meggyőződés, szexuális irányultság), valamint preambuluma (2), (3) és (10) bekezdései kifejezetten utalnak a faji (valamely nemzetiséghez való tartozáson alapuló), illetve a nemi megkülönböztetés tilalmára vonatkozó más uniós rendelkezésekre. Ez alapján létezik olyan álláspont, miszerint ezen irányelv, illetve a foglalkoztatás területére vonatkozó uniós antidiszkriminációs szabályozás lényegében a többszörös diszkrimináció elleni küzdelmet is célul tűzi ki.¹⁰

Az Európai Unió Bíróságának az esetjogával kapcsolatban is azt figyelhetjük meg, hogy a Bíróság meglehetősen keveset foglalkozik kifejezetten a többszörös diszkrimináció kérdésével és az elé kerülő diszkriminációs ügyek eldöntése során általában egy védett tulajdonságra fókuszál. Példaként említhetők itt azok az esetek (*Spotti*,¹¹ *Schöning-Kougebetoulou*,¹² *Scholz*¹³), amelyek a férjüket valamely EU-tagállamba követő nőknek az adott tagállamban történő foglalkoztatásával voltak kapcsolatosak. Ezen ügyek eldöntése során a Bíróság alapvetően az állampolgárság kérdésére koncentrált, és nem vizsgálta, hogy ezek a nők a női nemhez tartozásuk miatt esetlegesen más típusú problémákkal nézhetnek szembe (például a társadalmi, szociális helyzetük eltérő lehet) a valamely más tagállam állampolgárságával rendelkező férfiakhoz képest.¹⁴ Az előző ügyeket követően a Bíróság elé került, a panaszos nyugdíjának a megállapításával kapcsolatos *Lindorfer*-ügyben,¹⁵ a Bíróságnak lehetősége nyílt a női nemhez való tartozáson és az életkoron alapuló hátrányos megkülönböztetés együttes vizsgálatára, mindazonáltal a bíróság ebben az ügyben is csak az alapján helyezte hatályon kívül az elsőfokú bíróság ítéletét, hogy annak a nemi alapon történő hátrányos megkülönböztetést meg kellett volna állapítania.¹⁶

A 2016-os évben a *Parris*-ügyben¹⁷ hozott ítéletében a Bíróságnak szükségképpen érintenie kellett a többszörös diszkrimináció kérdését. Mivel közelmúltbeli döntésről van szó, azt az alábbiakban egy kicsit részletesebben is ismertetjük. Parris úr több mint 30 éve élt együtt azonos nemű partnerével Írországban, akivel 2009-ben az Egyesült Királyságban bejegyzett élettársi kapcsolatot létesített. Írországban 2011 januárjától vált lehetővé az azonos nemű párok számára, hogy bejegyzett élettársi kapcsolatra lépjenek, ezen időponttól kezdve – a jövőre nézve – a Parris úr által kötött bejegyzett élettársi kapcsolatot is elismerték, Parris úr ekkor 64 éves volt. Az ír nyugdíjszabályok értelmében a túlélő házastársak vagy bejegyzett élettársak jogosultak az elhunyt személy nyugdíjának a kétharmadára, kivéve, ha a házasság

7 A Tanács 2000/43/EK irányelve (2000. június 29.) a személyek közötti, faji vagy etnikai származásra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról.

8 A Tanács 2000/78/EK irányelve (2000. november 27.) a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról.

9 A hivatkozott irányelvek eredeti angol szövege a „multiple discrimination” kifejezést használja, a hivatalos magyar fordításban „többszörös diszkrimináció” szerepel.

10 *i. m.* pp 19–20.

11 C-272/92

12 C-15/96

13 C-419/92

14 *Multiple Discrimination in EU Law*. Európai Bizottság, 2009. p 7.

15 C-227/04

16 *i. m.* p 8.

17 C-443/15

A TÖBBSZÖRÖS DISZKRIMINÁCIÓ MEGJELENÉSE

AZ EGYENLŐ BÁNÁSMÓD HATÓSÁG JOGGYAKORLATÁBAN

vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat megkötésére azt követően került sor, hogy a biztosított személy betöltötte a 60. életévét. Mivel Parris úr elmúlt már 60 éves akkor, amikor Írorszáiban a bejegyzett élettársi kapcsolatot elismerték, a túlélő házastársa nem volt jogosult Parris úr nyugdíjának a kétharmadára. A Bíróságnak az ítéletében arra a kérdésre kellett választ adnia, hogy lehetséges-e, hogy az ügy alapját képező nemzeti szabályozás a szexuális irányultságon és az életkoron együttesen alapuló hátrányos megkülönböztetést vezessen be, miközben e szabályozás nem valósít meg külön-külön sem szexuális irányultságon, sem életkoron alapuló diszkriminációt. A Bíróság ezzel kapcsolatban arra az álláspontra helyezkedett, hogy bár valamely hátrányos megkülönböztetés alapulhat a Foglalkoztatási Irányelv 1. cikkében említett több okon (vallás, fogyatékoság, életkor, szexuális irányultság) is, nincs egyetlen olyan új kategóriája sem a hátrányos megkülönböztetésnek, amely több ok, például a szexuális irányultság és az életkor együttesén alapul, és amelynek megvalósulása megállapítható lenne, miközben külön-külön az említett okokon alapuló hátrányos megkülönböztetés nem állapítható meg.

Az EU tagállamainak át kellett ültetniük az unió által elfogadott antidiszkriminációs irányelveket a nemzeti jogukba, vagyis az egyenlő bánásmód követelményére vonatkozó tagállami szabályozásnak meg kell felelnie az EU vonatkozó irányelveiben¹⁸ foglaltaknak. Ez ugyanakkor azt is jelenti, hogy az EU által az irányelvekben meghatározott minimumkövetelményeken túl a tagállamok a nemzeti jogukban szélesebb antidiszkriminációs védelmet is biztosíthatnak. Az irányelvek logikája ugyanis speciális: vannak olyan antidiszkriminációs irányelvek, amelyek egy bizonyos csoportnak, azaz egy bizonyos védett tulajdonság alapján biztosítanak védelmet több területen, ilyen például a Faji Irányelv, amely a nemzeti-séghez való tartozáson alapuló hátrányos megkülönböztetés ellen nyújt védelmet öt területen: a foglalkoztatás, az áruk és szolgáltatások, az egészségügy, az oktatás, illetve a lakhatás területén. Más irányelvek az élet egy adott területe tekintetében tartalmazzák az egyenlő bánásmód követelményének betartására vonatkozó normákat: arról szólnak, hogy az adott területen mely védett tulajdonságok alapján jár védelem. Ilyen például a Foglalkoztatási Irányelv, amely a foglalkoztatás területén életkor, fogyatékoság, vallási és világnézeti meggyőződés, valamint szexuális irányultság alapján tiltja a hátrányos megkülönböztetést. Az előzőekből következően tehát az antidiszkriminációs irányelvek összességükben nem nyújtanak védelmet az azokban megjelenő összes védett tulajdonság (nem, életkor, fogyatékoság, nemzeti-séghez való tartozás, vallási és világnézeti meggyőződés, szexuális irányultság) alapján az azokban megjelenő összes területen (foglalkoztatás, áruk és szolgáltatások, egészségügy, oktatás, lakhatás). Úgy is fogalmazhatunk, hogy az Unió által nyújtott védelem ebben az értelemben „mozaikszerű”. A tagállamoknak tehát lehetőségük van arra, hogy ezen a típusú védelmen túlterjeszkedve bővítsék a védett tulajdonságok listáját, vagy például lehetővé tehetik, hogy egy adott területen ne csak az uniós irányelvekben meghatározott védett tulajdonságok alapján járjon védelem. Az Ebktv.-ben foglalt magyar szabályozás például jelentősen túlterjeszkedett az irányelvekben található minimumkövetelményeken azzal, hogy összesen 20 védett tulajdonságot nevesít, és mind az 5 – az előzőekben felsorolt területen – mind a 20 védett tulajdonság alapján történő hátrányos megkülönböztetést tiltja. A tagállamoknak továbbá viszonylag tág mozgásterük van a tekintetben is, hogy milyen, az egyenlő bánásmód előmozdítását szolgáló szervet hoznak létre: például a nemzeti antidiszkriminációs szabályozás által védelemben részesített valamennyi tulajdonság, illetve terület egyetlen szerv hatáskörébe tartozik-e, vagy e szempontok mentén több egyenlő bánásmóddal foglalkozó szervet is létrehozhatnak. Ezzel kapcsolatban előljáróban itt is megjegyezzük, hogy Magyarországon nincs ilyen fajta megosztás, az EBH hatásköre az Ebktv.-ben felsorolt valamennyi védett tulajdonságra, illetve területre kiterjed (a hatóság a fenti 5 terület bármelyikén, a 20 védett tulajdonság bármelyike alapján vizsgálhatja, hogy a panaszossal szemben sérült-e az egyenlő bánásmód követelménye).

A fentiekkel kapcsolatban rámutatunk arra, hogy a nemzeti szabályozásban meglévő védett tulajdonságok minél nagyobb száma, illetve annak minél szélesebb lehetősége, hogy a minimumkövetelménynek

¹⁸ Id. az Ebktv. 65. §-a által tartalmazott felsorolást

tekinthető uniós szabályozáshoz képest minél több területen, minél több védett tulajdonság alapján legyen biztosított a védelem, nyilvánvalóan nagyobb teret enged a többszörös diszkrimináció vizsgálatának, illetve a többszörös diszkriminációs esetek kezelésének, ezekben az esetekben a hatékony jogorvoslat biztosításának. Ebbe az irányba hat az is, ha az adott országban egyetlen olyan egyenlő bánásmóddal foglalkozó szervezet (*single equality body*) van, amely az adott nemzeti szabályozás által tartalmazott összes védett tulajdonság, illetve terület tekintetében hatáskörrel rendelkezik a diszkrimináció vizsgálatára.¹⁹ Ez utóbbi esetben ugyanis a panaszos több védett tulajdonság (például női nemhez tartozás és nemzetiséghez való tartozás) együttes fennállása esetén nem kerül abba a kényszerhelyzetbe, hogy választania kelljen, hogy az általa elszenvedett sérelemmel adott esetben a nemek közötti egyenlőséggel vagy a nemzetiséghez való tartozáson alapuló hátrányos megkülönböztetéssel foglalkozó antidiszkriminációs szervhez kíván fordulni.²⁰ Végül megemlítjük, hogy az egyes tagállamoknak természetesen lehetőségük van arra is, hogy a többszörös diszkriminációt kifejezetten ezt kimondó jogszabályi rendelkezésben tilalazzák – ez a helyzet például Románia esetében – az uniós tagállamok nemzeti antidiszkriminációs szabályozása azonban jellemzően nem tartalmaz ilyen rendelkezést.

Jelen kiadványban tárgyalt témánk szempontjából a közelmúlt európai színterén releváns esemény volt a Rasszizmus és Intolerancia elleni Európai Bizottság (*European Commission against Racism and Intolerance, ECRI*) 2. számú Általános Politikai Ajánlásának (*General Policy Recommendation, GPR*) 2017. december 7-én történt elfogadása. Az Európa Tanács (*Council of Europe*)²¹ tagállamainak kormányai részére tett, az egyenlő bánásmóddal foglalkozó testületek hatáskörével, feladataival és működésével kapcsolatban javaslatokat megfogalmazó ajánlás kifejezetten nevesíti a több védett tulajdonság egymásmellettségén alapuló és az interszekcionális diszkrimináció (*multiple and intersectional discrimination*) eseteit. Ezzel kapcsolatban tartalmazza, hogy a tagállamok által felállított egyenlő bánásmóddal foglalkozó szervezeteknek hatáskörrel kell rendelkezniük a nemzetiséghez való tartozás, a bőrszín, az anyanyelv, a vallás, az állampolgárság, a szexuális irányultság és nemi identitás alapján történő hátrányos megkülönböztetés vizsgálatára, valamint ez ezeken az alapokon történő, a több védett tulajdonság egymásmellettségén alapuló és az interszekcionális diszkrimináció eseteinek a vizsgálatára is.

2017 decemberében jelent meg az Európa Tanács Emberi Jogi Biztosa (*Commissioner for Human Rights*) által kiadott, a nők szexuális és reprodukciós jogainak európai helyzetével foglalkozó tematikus dokumentum,²² amely az interszekcionális diszkrimináció kérdéseire is kitért.²³ A kiadvány a női nemhez tartozás és olyan tulajdonságok egymással összefonódó és elválaszthatatlan együttállására hívja fel a figyelmet, mint a szegénység, házasság vagy egyedülálló családi állapot, HIV-fertőzöttség, szexmunkás lét, valamely nemzetiséghez (például a roma nemzetiséghez) való tartozás, fiatal vagy serdülő életkor, fogyatékoság, menekült, illetve menedékkérő státusz, valamint illegális tartózkodás egy adott országban. A kiadvány szerint azoknak a nőknek, akik – a női nemhez tartozásukon túl – az előzőek közül további tulajdonsággal vagy tulajdonságokkal is rendelkeznek, a női nemhez való tartozásuk és e tulajdonságaik együttes jelenléte miatt sokszor jelentős, számos esetben komoly következményekkel járó sérelmeket kell elszenvedniük. Példaként említi a dokumentum a fogyatékosággal élő nők helyzetét, amellyel kapcsolatban megfogalmazza aggályait a jogképesség és a gondnokság jogi szabályozását illetően. A nemzeti szabályozások ugyanis számos esetben korlátozzák a fogyatékosággal élő nőket abban, hogy kellőképpen megalapozott döntéseket hozzanak a szexuális és reprodukciós egészségükkel összefüggésben. Ezek

19 *Tackling Multiple Discrimination. Practices, policies and laws*. Európai Közösség, 2007. p. 22.

20 Hasonló a helyzet például Belgiumban, ahol külön szervezet jött létre a nemek közötti megkülönböztetéssel kapcsolatos kérdések vizsgálatára, illetve külön szervezet foglalkozik az uniós irányelvek által nevesített további öt védett tulajdonságon alapuló hátrányos megkülönböztetéssel.

21 Az Európa Tanács nem az Európai Unió szerve, éppen ezért nem összekeverendő az Európai Tanáccsal, amely az Európai Unió egyik legfőbb döntéshozó szerve.

22 *Women's sexual and reproductive health and rights in Europe*. Európa Tanács, 2017.

23 *i. m.* pp. 42–43.

A TÖBBSZÖRÖS DISZKRIMINÁCIÓ MEGJELENÉSE

AZ EGYENLŐ BÁNÁSMÓD HATÓSÁG JOGGYAKORLATÁBAN

a nők ennek következtében viszonylag gyakran esnek áldozatul kényszer-fogamzásgátlásnak, sterilizációnak vagy abortusznak. A gyakorlati és pénzügyi jellegű akadályok, valamint az észszerű alkalmazkodás hiánya is gátolják a fogyatékossgal élő nőket a szexuális és reprodukív egészségügyi ellátáshoz, valamint az ezzel kapcsolatos információkhoz való hozzáférésben. Példaként említi a kiadvány az európai roma nők helyzetét is, akik a roma származásuk miatt szegregációnak, illetve zaklatásnak vannak kitéve a gyermekeik születése közben, illetve az azt követő egészségügyi ellátás során. Ugyanakkor rasszista és szexista szóbeli bántásokkal, illetve zaklatással is szembe kell nézniük a szexuális és reprodukív egészségüket érintő egyéb orvosi ellátások alkalmával. A kiadvány kitér arra is, hogy a roma nőktől rendszeresen megtagadják a megfelelő egészségügyi ellátást, mivel azt feltételezik róluk, hogy nem fogják tudni megfizetni az orvosi ellátás költségeit, vélt utazó életmódjuk (*travelling lifestyle*) okán, illetve az egészségbiztosítás vagy személyazonosító irataik hiánya miatt.

A közelmúlt eseményei között végül megemlíjtük, hogy 2016. december 7-én az *Equinet* (Egyenlő bánásmóddal foglalkozó szervezetek európai hálózata – *European Network of Equality Bodies*) önálló konferenciát szentelt a női nemhez való tartozás más védett tulajdonságokkal való kölcsönhatásán alapuló hátrányos megkülönböztetés kérdéseinek. 2018. március 22-én pedig a szintén az *Equinet* által szervezett, a szegénység és a diszkrimináció összefüggéseivel foglalkozó konferencián a hatóság munkatársa az EBH által vizsgált két eseten²⁴ – amelyeket jelen kiadványnak a jogeseteket tartalmazó IV. fejezetében is tárgyalunk – keresztül kifejezetten az interszekcionalitásra fókuszálva mutatta be, hogy a szóban forgó esetekben a társadalmi származás, a vagyoni helyzet és a nemzetiséghez való tartozás összefonódása és egymásra hatása hogyan vezetett a panaszosokat érintő diszkriminációhoz.

24 EBH/67/2015, EBH/166/2017

III. Az EBH hatásköre és lehetőségei többszörös diszkrimináció esetén

A bevezető fejezetben már utaltunk az Ebktv.-re mint az egyenlő bánásmód követelményének a megtartására vonatkozó alapvető fontosságú, és az EBH tevékenységének a jogi kereteit meghatározó jogszabályra.²⁵ Az előzőekben láttuk azt is, hogy Magyarországon a jogalkotó egy 20 tulajdonságot, illetve jellemzőt tartalmazó, nyílt végű (a huszadik, vagyis az Ebktv. 8. § t) pontja szerinti védett tulajdonság az egyéb helyzet, tulajdonság vagy jellemző) felsorolásban határozta meg a védett tulajdonságok körét. Hivatkoztunk arra is, hogy az Ebktv. 5 területen (foglalkoztatás, oktatás, árúk és szolgáltatások, szociális biztonság és egészségügy, lakhatás) nyújt védelmet, még hozzá úgy, hogy a hatóság bármely területen bármely védett tulajdonság vagy tulajdonságok miatt bekövetkezett hátrányt vizsgálni tud. A jelen kiadvány írásakor hatályos magyar jogszabályi környezet ugyanakkor nem tartalmaz a többszörös diszkriminációra, illetve annak bármelyik, az előzőekben tárgyalt konkrét típusára vonatkozó kifejezett rendelkezést. **Mindezek alapján milyen következtetésekre juthatunk a többszörös diszkrimináció kezelésének és vizsgálatának magyarországi, illetve a hatóság számára adott lehetőségeivel kapcsolatban?**

Mindenekelőtt azt kell hangsúlyozni, hogy abban az esetben, ha a panaszos az EBH elé terjesztett kérelmében több védett tulajdonságára is hivatkozik, a hatóság valamennyi tulajdonság esetében vizsgálja, hogy a panaszost érte-e hátrányos megkülönböztetés. A hatóság vizsgálja azt is, hogy a szóban forgó védett tulajdonságok egymással kapcsolatban állnak-e, és amennyiben igen, milyen kapcsolatban vannak, beszélhetünk-e például interszekcionalitásról. Előfordul az is, hogy az EBH egy adott ügy vizsgálata során maga észleli, hogy a panaszost az általa megjelöltön vagy megjelölteken túl más tulajdonsága miatt is hátrány érte. Ez volt a helyzet például az EBH/349/2016 számú ügyben, amikor a panaszos a kérelmében a roma nemzetiséghez való tartozására hivatkozott, az ügy vizsgálata során azonban a hatóság arra a következtetésre jutott, hogy az őt ért hátránynak a kérelmező bőrszíne is oka volt.²⁶ **A hatóság tehát – függetlenül attól, hogy az Ebktv. nem tartalmaz a többszörös diszkriminációra vagy annak valamely típusára vonatkozó kifejezett rendelkezést – hatáskörrel rendelkezik a többszörös diszkriminációval kapcsolatos panaszok vizsgálatára, és ténylegesen vizsgál is ilyen kérelmeket.** Megközelíthető ez arról az oldalról is, hogy az Ebktv. rendelkezései alapján a hatóságnak minden olyan ügyet ki kell vizsgálnia, amikor a panaszos a kérelmében arra hivatkozik, hogy őt valamilyen védett tulajdonsága miatt hátrány érte, így nyilvánvalóan ki kell vizsgálnia azokat az eseteket is, amelyekben a kérelmező az általa elszenvedett sérelmet vagy sérelmeket több védett tulajdonságával hozza kapcsolatba. Ez pedig természetesen lehetővé teszi az egyes védett tulajdonságok közötti viszonyrendszer vizsgálatára is. Ez utóbbira a hatóság különös figyelmet fordít, hiszen – ahogyan azt az előző fejezetben is láttuk – a többszörös diszkrimináció problémájának a kezelése az európai szinten is egyre jelentősebbé válik. Az EBH/67/2015, illetve EBH/130/2017 számú ügyekben hozott határozataiban például a hatóság kifejezetten utalt arra, hogy az adott ügyekben a többszörös diszkrimináció valamely típusának a megvalósulásáról van szó, és a döntéseiben ezeknek a fogalmi meghatározásaira is kitért.²⁷ A hatóságnak a többszörös diszkriminációt érintő joggyakorlatával kapcsolatban utalunk arra is, hogy az ilyen típusú diszkrimináció

25 Természetesen nem csak az Ebktv. tartalmaz az egyenlő bánásmóddal és az esélyegyenlőség előmozdításával kapcsolatos szabályokat. Feltétlenül megemlítenél Magyarország Alaptörvényének II. és XV. cikke, valamint számos ágazati jogszabály is magában foglal vonatkozó rendelkezéseket, ilyen például a fogyasztóvédelmi jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (Fot.).

26 Az EBH/349/2016 számú ügyet jelen kiadványnak a jogeseteket tárgyaló részében ismertetjük részletesen.

27 Az EBH/67/2015, illetve EBH/130/2017 számú ügyeket jelen kiadványnak a jogeseteket tárgyaló részében ismertetjük részletesen.

A TÖBBSZÖRÖS DISZKRIMINÁCIÓ MEGJELENÉSE

AZ EGYENLŐ BÁNÁSMÓD HATÓSÁG JOGGYAKORLATÁBAN

megvalósulása esetén a jogsértővel szembeni szankció megállapításakor figyelembe vehető, hogy a kérelmezőt több védett tulajdonsága miatt érte a bepanaszolt részéről hátrány.

Hangsúlyozzuk azt is, hogy **olyan egyenlő bánásmóddal foglalkozó szervezetként, amely egy személyben valamennyi, az adott nemzeti szabályozás által védelemben részesített tulajdonság alapján vizsgálódhat a felsorolt területeken (*single equality body*), a hatóság viszonylag széles mozgástérrel rendelkezik a többszörös diszkrimináció vizsgálatára.** E lehetőségek körét tovább bővítette a jogalkotó a védett tulajdonságok viszonylag nagy számának a meghatározásával, illetve a nyílt végű lista megalkotásával. Példaként említhetjük, hogy az Ebktv. 8. §-a a női nemhez tartozást, valamint az anyaságot, illetve terhességet is külön-külön védett tulajdonságként határozza meg. Korábban láttuk, hogy az uniós irányelvekben foglalt szabályozás összesen 6 védett tulajdonságot nevesít, amelyek között szerepel a női nemhez tartozás, ugyanakkor az anyaság, illetve a terhesség ebben a formában nem. Ez a helyzet számos uniós tagállam nemzeti jogában is, ami egyébként általában azt is jelenti, hogy ezekben a tagállamokban a jogalkalmazóknak a női nemhez tartozásból mint védett tulajdonságból – egy plusz logikai lépésként – le kell vezetniük, hogy a jogalkotó lényegében a női panaszos anyaságát vagy terhességét is védelemben kívánta részesíteni. Magyarországon, a hatóság általi jogalkalmazás során – azon túl, hogy ilyen plusz jogelméleti levezetésre nincs szükség – ugyanakkor ennek a két védett tulajdonságnak a jogalkotó általi kifejezett nevesítése okán előfordulhat, hogy a női nemhez tartozás és az anyaság két, egymással kölcsönhatásban lévő védett tulajdonságként jelenik meg. Ez volt a helyzet az EBH/130/2017 számú ügyben ahol e két védett tulajdonság alapján interszekcionális diszkriminációt lehetett megállapítani.²⁸ Az előzőekből következik az is, hogy Magyarországon abban az esetben, amikor valaki több védett tulajdonságára kíván az őt ért sérelemmel vagy sérelmekkel kapcsolatban hivatkozni, nem kerül olyan helyzetbe, hogy a védett tulajdonságai alapján választania kelljen, hogy melyik egyenlő bánásmóddal foglalkozó szervezethez forduljon, hiszen az Ebktv.-ben nevesített valamennyi védett tulajdonsággal összefüggésbe hozható sérelem esetén a hatóság jár el.²⁹

Fontos ugyanakkor kitérni arra a több mint egy évtizedes jogalkalmazói tapasztalatra is, hogy a hatósághoz forduló kérelmezők számos esetben nem azért jelölnek meg több védett tulajdonságot, mert az a meggyőződésük, hogy azok miatt érte őket a kérelmükben megfogalmazott sérelem, hanem azért mert – a kérelemből kitűnően – így nagyobb esélyt látnak arra, hogy a panaszukat a hatóság alaposnak találja. Ezzel kapcsolatban mindenekelőtt az Ebktv. 19. § (1) bekezdésében foglalt szabályozásra kell felhívni a figyelmet, amely meghatározza, hogy a kérelmezőnek mit kell valószínűsítene ahhoz, hogy az EBH eljárást indíthasson. Eszerint – az őt ért hátrány mellett – a védett tulajdonság valószínűsítésére vonatkozó kötelezettség is a panaszost terheli. A kérelmezőnek kell tehát megneveznie azt az egy vagy több tulajdonságát, amelyekkel az őt ért hátrányt összefüggésbe hozza. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy ezeknek a kérelmező olyan tulajdonságainak, illetve jellemzőinek kell lenniük, amelyekkel kapcsolatban valóban úgy gondolja, hogy amiatt érték őt az általa sérelmezettek. Ennek azért van alapvető jelentősége, mert a hatóság az eljárása során kizárólag azt vizsgálja, hogy a kérelmező által megjelölt és valószínűsített védett tulajdonság vagy tulajdonságok miatt érte-e őt a hátrány. Az EBH által végzett vizsgálat tehát nem arra irányul, hogy a hatóság keresi meg vagy választja ki az Ebktv. 8. §-ában felsorolt összes vagy akár a kérelmező által megjelölt tulajdonságok közül azt, amellyel a panaszost ért sérelem oksági összefüggésbe hozható. Ezért rendkívül fontos, hogy a kérelmező a kérelmében kizárólag azokra a tulajdonságaira (ha egy ilyen tulajdonság van, akkor arra az egyre, ha pedig több, akkor értelemszerűen többre) hivatkozzon, amelyek kapcsán valóban meg van győződve arról, hogy azok az őt ért hátrány okai voltak.

²⁸ Az EBH/130/2017 számú ügy leírását lásd a jogeseteket tartalmazó fejezetben.

²⁹ Természetesen bíróság előtt is lehet diszkriminációra hivatkozni (például munkaügyi perben), jelen kiadványban azonban az EBH előtti eljárásra fókuszálunk, illetve a hatóságot – természetesen – más európai egyenlő bánásmóddal foglalkozó szervezetekkel hasonlítjuk össze.

EBH-FÜZETEK 5

Lényeges az előzőekre felhívni a figyelmet azért is, mert – ahogyan arra szintén utaltunk már – a védett tulajdonságok jogszabályi felsorolását áttekintve megfigyelhetjük, hogy mindannyian számos ilyen tulajdonsággal rendelkezünk. Ezzel együtt ugyanakkor nyilvánvaló az is, hogy a minket érő kisebb vagy nagyobb sérelmek túlnyomó többsége nem a nemünk, az életkorunk, a családi állapotunk, a szexuális irányultságunk, a nemi identitásunk, a vagyoni helyzetünk, az egészségi állapotunk vagy mindezek együttállása miatt ér minket. Amennyiben tehát az EBH előtt eljárást szeretnénk indítani, kérelmezőként nekünk kell megmondanunk, hogy a hatóság előtt sérelmezett hátrány – meggyőződésünk szerint – mely tulajdonságunk vagy tulajdonságaink miatt ért minket. A többszörös diszkrimináció fogalmának, illetve típusainak az áttekintése során láttuk, hogy a többszörös diszkrimináció típusai a védett tulajdonságok együttállásának, így a hátrányos megkülönböztetésnek a speciális esetei, így ez alapján is fontos hangsúlyozni, hogy a többszörös diszkrimináció nem a több védett tulajdonságra való pusztá hivatkozást jelenti.

Az előzőekkel kapcsolatban végül megjegyezzük, hogy a több védett tulajdonságra mint a hátrány esetleges okaira való pusztá hivatkozástól, illetve attól az ezzel kapcsolatos esetleges kérelmezői elképzeléstől, hogy a hátrányhoz a hatóság „keresi meg” a megfelelő védett tulajdonságot vagy tulajdonságokat, el kell különíteni a következő két, korábban már tárgyalt esetet. Egyrészt azt az esetet, amikor a hatóság az eljárás lefolytatása során észleli, hogy a kérelmezőt az általa megjelöltön túl más védett tulajdonsága miatt is érte a kérelemben valószínűsített hátrány (ezen esetek előfordulása a hatóság gyakorlatában egyébként meglehetősen ritka). Másrészt elkülönítendő a többszörös diszkriminációnak a több védett tulajdonság egymásmellettségén alapuló esete is. Hangsúlyozandó ugyanis, hogy a kérelmező mindkét említett esetben a védett tulajdonság valószínűsítése körében teljesítette azt a feltételt, hogy a kérelem benyújtásakor határozott meggyőződése volt arról, hogy az általa megjelölt tulajdonság vagy tulajdonságok miatt érte őt a panaszolt hátrány. Az első esetben annyi történik, hogy ehhez pluszban jön még a hatóságnak – a tényállás feltárása során történt – észlelése, és ennek alapján a hatóság a kérelmező által elszenvedett hátrány és a védett tulajdonság közötti ok-okozati összefüggés fennállását nem csak a kérelemben eredetileg hivatkozott védett tulajdonság, hanem egy másik vagy esetleg több tulajdonság esetében is megállapítja. A második esetben pedig egyszerűen olyan védett tulajdonságokat jelöl meg a panaszos, amelyek természetüknél fogva nem fonódhatnak össze vagy állhatnak kölcsönhatásban egymással (például életkor és kölcsönzött munkavállaló mint egyéb helyzet),³⁰ illetve olyan esetekről beszélünk, amelyekben a kérelmező az egyes védett tulajdonságait más-más sérelmekkel hozza összefüggésbe. Láthatjuk tehát, hogy egyik esetben sem arról van szó, hogy a hatóság „keresi ki” az Ebktv. 8. §-ában szereplő listából vagy a kérelmező által adott felsorolásból a hátránnyal oksági összefüggésben álló védett tulajdonságot.

30 Id. az EBH/114/2017 számú ügyet

IV. Többszörös diszkriminációval kapcsolatos esetek a hatóság joggyakorlatából

Több védett tulajdonság egymásmellettségén alapuló diszkriminációval kapcsolatos esetek

Elég volt a női ruhákból, most már állj be a sorba!

EBH/88/2016 | Jogsértést részben megállapító határozat

Védett tulajdonságok: nemi identitás, szexuális irányultság, politikai vélemény

A kérelmező a hatósághoz benyújtott kérelmében nemi identitását, szexuális irányultságát, valamint politikai véleményét jelölte meg védett tulajdonságaként. Vagyis a transzszexualitására (férfiként női identitással bír és korábban gyakran lépett fel transzvesztita előadóként az általa lakott községben), a homoszexualitására, valamint arra hivatkozott, hogy nem a hivatalban lévő polgármestert támogatta az előző önkormányzati választáson. Azt panaszolta, hogy a község polgármestere őt zaklató kijelentésekkel illette, például azt mondta neki, hogy „Te itt nem buziskodhatsz, nem festheted ki magad! Elég volt a női ruhákból, most már állj be a sorba!”, továbbá közölte vele, hogy amíg ő a polgármester, a kérelmező transzvesztita előadóként nem léphet fel a községben. Panaszolta azt is, hogy amióta a hivatalban lévő polgármestert megválasztották, egyetlen alkalommal sem jutott közmunkához.

A hatóságnak az eljárása során vizsgálnia kellett, hogy a kérelmezőt érte-e zaklatás a nemi identitása, illetve a szexuális irányultsága miatt. A polgármester és a tanúként meghallgatott helyi lakosok vallomása alapján megállapítható volt és a hatóság is életszerűnek tekintette, hogy a kérelmező nemi identitásáról, illetve szexuális irányultságáról a községben mindenki, így a polgármester is tudomással bírt. Mivel a polgármester a kérelmező által neki tulajdonított kijelentésekkel kapcsolatban csupán arról nyilatkozott, hogy azok a részéről nem hangzottak el, ám ezzel összefüggésben részletes nyilatkozatot nem tett és bizonyítási indítványt sem terjesztett elő, a hatóság a kérelmező által sérelmezett kijelentések elhangzását tényként vette figyelembe. Annak megállapításához, hogy a kijelentések elhangzásának a hatására a kérelmező körül kialakult-e megfélemlítő, megszegyenítő, megalázó környezet, a hatóság szintén a tanúk vallomásaira támaszkodott, amelyek alátámasztották, hogy a szóban forgó kijelentések a községben nyilvános helyen (helyi posta, óvoda előtt), több ember által hallhatóan hangzottak el. Az egyik tanú vallomása alátámasztotta azt is, hogy e kijelentések hatása ténylegesen is az volt, hogy a kérelmező körül megfélemlítő, illetve megalázó környezet alakult ki, hiszen azok elhangzása óta a kérelmező kevésbé mert felvállalni identitását és tartózkodott a helyi szórakozóhelyek látogatásától is. Mindezek alapján a hatóság megállapította, hogy a bepanaszolt polgármester több ember előtt, nyilvános helyen a kérelmező nemi identitásával egyértelműen kapcsolatba hozható kijelentéseivel a kérelmezővel szemben megvalósította az Ebktv. 10. § (1) bekezdése szerinti zaklatás tényállását. A hatóság tehát végül csak a kérelmező nemi identitásával összefüggésben állapította meg a zaklatás megvalósulását, ugyanis a közigazgatási eljárás során az általa elmondottakból és a tanúk nyilatkozatai alapján az volt megállapítható, hogy a polgármester a kérelmező női ruhában való fellépéseit, illetve megjelenését tartotta nemkívánatosnak. Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy jelen esetben a kérelmező szexuális irányultsága, illetve nemi identitása nem

alkottak elválaszthatatlan egységet, a polgármester által tett kijelentések is kizárólag a kérelmező nemi identitásával voltak összefüggésbe hozhatók.

A hatóság az eljárása során vizsgálta azt is, hogy a kérelmezőt érte-e közvetlen hátrányos megkülönböztetés, amelynek során a hatóságnak a kérelmező nemi identitásán és szexuális irányultságán túl a politikai véleményét is a vizsgálat körébe kellett vonnia. A kérelemben foglaltak, valamint a tanúk vallomása alapján a hatóság arra a következtetésre jutott, hogy a községben az ott lakók tudták egymásról, hogy a 2014. őszi önkormányzati választáson ki, melyik jelöltet támogatta, valamint a polgármesternek, így az önkormányzatnak is tudomása volt arról, hogy a kérelmező a 2014. októberi önkormányzati választás során az előző polgármestert támogatta. Tekintettel az azzal kapcsolatos egymásnak ellentmondó nyilatkozatokra, hogy a kérelmező milyen gyakran jelentkezett közmunkára az önkormányzat polgármesteri hivatalában, illetve arra, hogy a kérelmező ezzel kapcsolatban maga is ellentmondásosan nyilatkozott, valamint arra, hogy a kérelmező neve az önkormányzatnál közmunkára jelentkezők nevét tartalmazó listán nem szerepelt, a hatóság nem tartotta kétséget kizáróan megállapíthatónak, hogy a kérelmező rendszeresen jelentkezett közmunkára az önkormányzat polgármesteri hivatalában. A hatóság figyelembe vette azt is, hogy a polgármester által becsatolt, a 2013. október 31. és 2016. január 31. között az önkormányzat által közfoglalkoztatási jogviszonyban foglalkoztatott személyek neveit tartalmazó listán számos olyan személy szerepelt, akiket az önkormányzat az önkormányzati választásokat, azaz 2014 októberét megelőzően, illetve azt követően is (számos esetben több alkalommal) foglalkoztatott. Mindezek alapján, a kérelmező védett tulajdonságai (nemi identitása, szexuális irányultsága, politikai véleménye) és aközött, hogy 2014 októberét követően az önkormányzat nem kötött vele közfoglalkoztatásra irányuló szerződést, ok-okozati összefüggés nem volt kimutatható, ezért a hatóság a kérelmező közvetlen hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatban előterjesztett kérelmét elutasította. Az előzőekből látható az is, hogy a kérelmező által megjelölt védett tulajdonságok ennek a sérelemnek a vonatkozásában sem fonódtak elválaszthatatlanul egymásba, különösen szembevetve ez a politikai vélemény és a másik két védett tulajdonság viszonylatában.

Az elmarasztalt polgármester a határozat bírósági felülvizsgálatát kérte, a bíróság azonban a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasította.

A 62 éves kikölcsönzött targoncavezető

EBH/114/2017 | Jogsértést részben megállapító határozat

Védett tulajdonságok: életkor, egyéb helyzet (kölcsönzött munkavállaló)

A 62 éves kérelmező, aki évek óta kölcsönzött munkavállalóként dolgozott targoncavezető munkakörben az adott cég raktárában, a kölcsönvevő munkáltató ellen benyújtott kérelmében sérelmezte, hogy a munkáltató az életkora miatt nem vette át saját állományába, illetve kölcsönzött munkavállalóként kevesebb juttatásban részesült, mint a kölcsönvevő munkáltató saját állományú dolgozója.³¹

Bár a kérelmező alapvetően a kölcsönvevő munkáltató magatartását kifogásolta, a hatóság a munkáltatók egymás közti felelősségének

31 A kérelmező panaszolta azt is, hogy a kikölcsönzését megszüntették, mivel kifogásolta a munkabére vonatkozásában az egyenlő bánásmód követelményének megsértését. A hatóság így ebben az ügyben vizsgálta azt is, hogy a kérelmezőt érte-e megtorlás. Mivel azonban a megtorlás a hátrányos megkülönböztetés olyan esete, amelyben a panaszost ért hátrány esetében nem a védett tulajdonsággal való okozati összefüggést, hanem az azzal való összefüggést kell vizsgálni, hogy a panaszos korábban szót emelt az egyenlő bánásmód követelményének a megsértése miatt, jelen kiadványban a hatóság által a megtorlás tárgyában lefolytatott vizsgálatot nem tárgyaljuk, a hatóság weboldalán elérhető jogeset-összefoglalóban ugyanakkor természetesen olvasható.

A TÖBBSZÖRÖS DISZKRIMINÁCIÓ MEGJELENÉSE

AZ EGYENLŐ BÁNÁSMÓD HATÓSÁG JOGGYAKORLATÁBAN

tisztázása és megállapítása érdekében mindkét munkáltató, vagyis mind a kölcsönvevő, mind a kölcsönbeadó ellen megindította az eljárást.

Az életkor miatti hátrányos megkülönböztetés vizsgálata során a hatóság megállapította, hogy a kérelmező rendelkezett az általa ebben a tekintetben hivatkozott védett tulajdonsággal (életkor), és hátrány érte azáltal, hogy kérése ellenére nem vették át a kölcsönvevő munkáltató saját állományába. A hatóság hátrányként értékelte a foglalkoztatás eltérő jogi konstrukcióját. A hatóságnak ezt követően azt kellett megvizsgálnia, hogy fennállt-e okozati összefüggés a kérelmező életkora és aközött, hogy a kölcsönvevő munkáltató nem vette át a saját állományába. A hatóság ennek vizsgálata során figyelembe vette, hogy a kölcsönvevő munkáltató tudott róla, hogy a kérelmező szeretne átkerülni a saját állományába, hiszen több ízben kérte a felvételét, pályázatot is nyújtott be. Ebben az időszakban volt munkaerő-felvétel a raktárba: 10 raktári dolgozót vettek fel, köztük 7 kölcsönzött munkavállalót, akik között többen is a kérelmezőével azonos, „targoncavezető” munkakört töltöttek be. Kizárólag a kérelmezőnél fiatalabb, jellemzően jóval fiatalabb munkavállalókat vettek fel, illetve vettek át a kölcsönzött munkavállalók, vagyis a kérelmező közvetlen kollégái közül. A raktári dolgozók között a kérelmezőénél fiatalabb korosztályok aránya egyébként is jóval magasabb volt, mindössze egyetlen munkavállaló volt a kérelmezővel azonos korosztályba sorolható. A kérelmező ugyanakkor mindenben megfelelt az átvétel munkáltató által támasztott kritériumainak, miszerint egy évnél régebben kölcsönzöttként ott dolgozott, példamutató, magas teljesítményt nyújtott, igazolatlan hiányzása nem volt, ellene fegyelmi eljárás nem indult. Mindezekre tekintettel, és figyelemmel arra, hogy a kölcsönvevő munkáltató az eljárás során gyakorlatilag semmilyen indokát nem adta annak, hogy a kérelmezőt miért nem vette át saját állományába, a hatóság – figyelemmel az előtte folyó eljárásban érvényesülő speciális bizonyítási szabályokra – arra a következtetésre jutott, hogy az életkora volt az oka, és ezzel közvetlen hátrányos megkülönböztetést valósított meg vele szemben. A hatóság a kölcsönbeadó munkáltatót nem találta felelősnek a jogsértésben, mivel az átvétel kérdése kizárólag a kölcsönvevő munkáltató döntési jogkörébe tartozott.

A kölcsönzött munkavállalói státusz (egyéb helyzet) alapján történő megkülönböztetés vizsgálata körében a hatóság megállapította, hogy a kérelmező rendelkezett az „egyéb helyzet” védett tulajdonsággal. A hatóság bíróság által is megerősített joggyakorlata szerint ugyanis – a Munka Törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (Mt.) 219. § rendelkezéseire tekintettel – a kölcsönzött munkavállalói státusz az Ebktv. 8. § t) pontjába sorolt védett tulajdonságnak minősül. A hatóságnak azt kellett megvizsgálnia, hogy emiatt érte-e hátrány a kérelmezőt a munkabére és egyéb juttatásai tekintetében a vele összehasonlítható helyzetben lévő saját állományú munkavállalókhöz képest. A hatóság megvizsgálta, hogy 5 hónapra visszamenően a bérjegyzékben felsorolt valamennyi tételt figyelembe véve, a különféle levonásokat megelőzően, összesen mennyi juttatása volt a kérelmező által megnevezett saját állományú munkavállalóknak, és mennyi volt a kérelmezőnek. Megállapítható volt, hogy a kérelmező az összes vizsgált hónapban összességében magasabb összegű juttatásra tett szert valamennyi általa megnevezett saját állományú munkavállalónál. A hatóság azt is megvizsgálta, hogyan alakultak a kölcsönbeadó munkáltatótól saját állományba átvett raktári dolgozók juttatásai. A bérjegyzékek alapján a juttatások összességét tekintve nem volt kimutatható egyértelmű, markáns eltérés az átvételt megelőző és az azt követő juttatások összege között, tehát ebből sem lehetett arra vonatkozó következtetést levonni, hogy a saját állományú munkavállalók juttatásai egyértelműen magasabbak lettek volna a kölcsönzött munkavállalók juttatásainál. Mindezek alapján a hatóság arra a meggyőződésre jutott, hogy a kérelmezőt a munkabér és egyéb juttatások tekintetében összességében nem érte konkrét hátrány a vele összehasonlítható helyzetben lévő saját állományú munkavállalókhöz képest, így ebben a vonatkozásban a munkáltatók nem sértették meg a kérelmezővel szemben az egyenlő bánásmód követelményét, ezért a hatóság a kérelemnek ezt a részét elutasította.

Az elmarasztalt kölcsönvevő munkáltató a hatóság határozatának bírósági felülvizsgálatát kérte, a bíróság azonban a kölcsönvevő munkáltató keresetét elutasította.

A fenti ügyben a több védett tulajdonság egymásmellettségének tipikus estét láthattuk, a kérelmező ugyanis olyan tulajdonságaira hivatkozott, amelyek esetében azok természeténél fogva kizárt, hogy

egymással kölcsönhatásban álljanak, vagyis egymástól elválaszthatók. Azt, hogy ebben az esetben több védett tulajdonság egymásmellettségéről volt szó, tovább erősíti, hogy a kérelmező az egyes védett tulajdonságaihoz más-más sérelmeket társított: azt, hogy a kölcsönvevő munkáltató nem vette át a saját állományába, az életkorával, azt pedig, hogy kevesebb juttatásban részesült, a kölcsönzött munkavállalói státuszával hozta összefüggésbe. A több védett tulajdonság egymásmellettségén alapuló diszkrimináció fogalmának a kibontása során is láthattuk, hogy a diszkrimináció e típusának tipikus esete, amikor egy adott helyzetben a panaszos egyik, egy ettől eltérő helyzetben pedig egy másik védett tulajdonsága játszik szerepet, vagy legalábbis merül fel az őt ért hátrány lehetséges okaként.

Interszekcionális diszkriminációval kapcsolatos esetek

Az előzőekben utaltunk már arra, hogy a védett tulajdonságok kölcsönös egymásra hatásának tipikus példája lehet a valamely nemzetiséghez (jellemzően a roma nemzetiséghez) tartozás és a borszín együttes jelenléte. Az alábbiakban olyan eseteket ismertetünk, amelyekben e védett tulajdonságok kölcsönös és elválaszthatatlan együttléte volt az oka a kérelmezőket érő diszkriminációnak.

A roma utasoktól már a peronon elkérjük a menetjegyet!

EBH/29/2017 | Jogsértést megállapító határozat

Védett tulajdonságok: nemzetiséghez való tartozás, borszín

A kérelmező azért fordult a hatósághoz, mert a vasútállomáson a kalauz a vonat indulása előtt a peronon csak tőle kérte el a menetjegyet ellenőrzésre. Álláspontja szerint roma származása miatt érte őt hátrány, mert a nem roma utasok menetjegyet nem ellenőrizték, annak ellenére sem, hogy a szerelvény 5 percet várakozott, tehát a jegyvizsgálónak lett volna rá ideje.

Az eljárás során a vasúttársaság azzal védekezett, hogy a belső üzletszabályzatuk szerint „a vasúti társaság menetjegykezelést, menetjegy-ellenőrzést ugyanazon a vonaton több alkalommal is végezhet, a menetjegyet felszállás előtt, leszállás után, a vasútállomások és megállóhelyek területén is ellenőrizheti”. Álláspontja szerint a jegyvizsgáló – az üzletszabályzatnak megfelelően – a munkaköri kötelezettségét teljesítette, amikor a kérelmező menetjegyet a peronon ellenőrizte, tekintettel arra, hogy a kalauz éppen akkor és azon a lépcsőn szállt le a vasúti kocsiról, ahol a kérelmező is fel szeretett volna szállni, mással pedig nem találkozott, ugyanis a többi peronon tartózkodó utas az ellenkező irányból érkező vonatra várakozott. Ezt a jegyvizsgálóként meghallgatott tanú is megerősítette a nyilatkozatával. A hatóság a kérelemben szereplő napra vonatkozóan pénztári statisztikát is bekért a vasúttársaságtól. A statisztika szerint – amely a kérelmező által igénybe vett szerelvény indulása előtti egy órás időtartamra vonatkozott – összesen 13 menetjegyet, 19 gyorsvonati pótjegyet, illetve 4 IC pót- és helyjegyet vásároltak. A kimutatás alapján megállapítható volt, hogy legfeljebb 23 személy várakozhatott az állomáson, akik a kérelmezővel összehasonlítható helyzetben voltak. A 23 eladott jegy alapján arra lehetett következtetni – a vasúttársaság és a jegyvizsgáló egybehangzó nyilatkozatával szemben –, hogy jelen voltak más, a kérelmezővel összehasonlítható helyzetben lévő (azaz nem roma származású és a kérelmezőéhez nem hasonló borszínű) utasok is az adott időpontban, vagyis több olyan utas is tartóz-

A TÖBBSZÖRÖS DISZKRIMINÁCIÓ MEGJELENÉSE

AZ EGYENLŐ BÁNÁSMÓD HATÓSÁG JOGGYAKORLATÁBAN

kodott a peronon, akik a kérelmezővel azonos vonatra készültek felszállni. Mindezek alapján a hatóság megállapította, hogy a jegyvizsgáló a kérelmező roma származása és bőrszíne miatt kérte el a peronon ellenőrzésre a menetjegyet, és ezzel a vasúttársaság a kérelmezővel szemben közvetlen hátrányos megkülönböztetést alkalmazott.

A vasúttársaság a hatóság határozatával szemben felülvizsgálati kérelmet terjesztett elő a bíróságnál. A bíróság álláspontja szerint is egyértelműen kimutatható volt az okozati összefüggés a kérelmező roma származása és bőrszíne, illetve a jegyvizsgáló eljárása között, ezért a keresetet elutasította.

„Ti cigányok úgysis csak a pénzért szüdtök!”

EBH/349/2016 | Jogsértést megállapító határozat

Védett tulajdonságok: nemzetiséghez való tartozás, bőrszín

A magát roma származásúnak valló kérelmezőt – panasza szerint – a bepanaszolt kórház szülészeti osztályán gyermekének világrahozatala közben érte a sérelem. A szülésznő ugyanis a vajúadás közben azt mondta neki, hogy ha még egyszer kiabál, felpofozza és az arcába nyomja a párnát. Az őt ellátó orvos pedig úgy fogalmazott, hogy ha a kérelmező még egyszer kiabál, akkor behívja a pszichiátert, elveteti tőle a gyereket és „nem lehet gyese”, mindehhez pedig hozzátette, hogy „Ti cigányok úgysis csak a pénzért szüdtök!”.

A fenti ügyben a hatóságnak azt kellett vizsgálnia, hogy gyermekének világrahozatala közben a kérelmezőt a kórház személyzete részéről érte-e zaklatás. Ezzel kapcsolatban a hatóság a kérelmező által sérelmezett kijelentések közül csak azzal („Ti cigányok, úgysis csak a pénzért szüdtök!”) kapcsolatban folytatott vizsgálatot, ami egyértelmű utalást tartalmazott a kérelmező roma származására. E körben a hatóságnak először azt kellett megvizsgálnia, hogy a kérelmező által sérelmezett kijelentések elhangzottak-e, tekintettel arra, hogy a kórház ezt vitatta. Ezt illetően a kérelmező és a tanúk nyilatkozata sem egyezett, a hatóság által az ügyben tartott tárgyaláson ugyanis a kórházi személyzetnek a kérelmező szülésénél jelen lévő, tanúként meghallgatott tagjai (a szülész szakorvos, a rezidens, a két szülésznő, valamint a takarítónő) úgy nyilatkoztak, hogy a kérelmező által sérelmezett kijelentések nem hangzottak el. A hatóság azonban az ellentmondást feloldhatónak tartotta. A kérelmező ugyanis a tárgyalás kezdetén az ügyintéző kérdésére spontánul és egyértelműen fel tudta idézni a körülbelül 5 hónappal korábban lezajlott szülése közben történeteket, szóról szóra idézte a „Ti cigányok úgysis csak a pénzért szüdtök!” kijelentést. A kérelmező továbbá különbséget tett a meghallgatott tanúk között abból a szempontból, hogy ki az, illetve kik azok, akiknek az általa sérelmezett kijelentéseket tulajdonítja (egyértelműen azonosította azt az orvost, aki a roma származására utaló kijelentést tette), és kik azok, akikkel kapcsolatban nem merült fel problémája. Az egyik szülésznővel kapcsolatban például „a kedves, aranyos volt” kifejezéseket használta. Mindezek alapján a hatóságban az a meggyőződés alakult ki, hogy a kérelmező által előadottak hitelesek és életszerűek voltak. A hatóság a sérelmezett kijelentés elhangzásának vizsgálata körében figyelemmel volt a kérelmezői panasz kórházon belüli vizsgálatának körülményeire is. E körben különösen aggályosnak tekintette, hogy a hatóság részére benyújtott érdemi védekezés megküldéséért felelős orvosigazgató megosztotta a kérelmező panaszának tartalmát azzal az orvossal, aki egészen biztosan jelen volt a kérelmező szülésénél, ezen túl pedig magát a panaszt is átadta neki másolatban. Így az ügyvel kapcsolatos belső vizsgálatban egy olyan személy (a szülésnél jelen levő szülész szakorvos) játszott egyértelműen hangsúlyos szerepet, aki jelen volt az események megtörténtekor és feltételezhető volt, hogy ő az az orvos, akivel kapcsolatban a kérelmező a panaszában azt állította, hogy rá a roma származásával kapcsolatos megjegyzést tett. A hatóságnak tehát mindenképpen figyelembe kellett vennie azt a körülményt, hogy a meghallgatott tanúk előzetesen ismerték a kérelem tartalmát, és az másolatban is a rendelkezésükre állt, valamint – a kórház által a hatóságnak megküldött érdemi védekezéshez csatolt, mind az 5 tanú által aláírt

nyilatkozat alapján megállapíthatóan – már a tárgyalást, illetve tanúmeghallgatást megelőzően közös álláspontot alakítottak ki.

Az ügy elbírálása során fontos volt, hogy a hatóság ügyintézőinek az észlelése alapján a kérelmezőről a külső szemlélőben kialakulhatott az a benyomás, hogy a kérelmező a roma nemzetiséghez tartozik. Ennek megállapításában pedig – bár e tulajdonságára a kérelmében kifejezetten nem hivatkozott – a kérelmező bőrszíne is jelentős szerepet játszott. Ezért nem volt elfogadható az a kórház által felhozott érv, hogy nem gyűjt adatot a betegek etnikai származásáról vagy valamely nemzetiséghez való tartozásáról, emiatt a kérelmezőről sem tudhatták vagy tudták, hogy roma származású. A hatóságnak a kérelmező bőrszínére vonatkozó megállapítása fontos volt azért is, mert a továbbiakban nem csak a panaszos roma származásával, hanem – az azzal nyilvánvalóan elválaszthatatlanul összefonódó – bőrszínével kapcsolatban is vizsgálta, hogy érte-e őt diszkrimináció. Az előzőek fényében a hatóság végül a kérelmező által előadottakat fogadta el az általa sérelmezett azon, a roma származásával, illetve bőrszínével összefüggésbe hozható kijelentés elhangzását illetően, hogy „Ti cigányok úgyis csak a pénzért szültök!”.

A kérelmező által sérelmezett kijelentés elhangzásának megállapítását követően azt kellett megvizsgálni, hogy az kimeríti-e az Ebktv. 10. § (1) bekezdésében foglalt zaklatás tényállását. Ezzel kapcsolatban a hatóság abból indult ki, hogy a betegellátás, illetve a kórházi betegellátás során az ellátandó beteg és az őt kezelő orvos, valamint ellátó kórházi személyzet között egy alapvetően aszimmetrikusként jellemezhető viszony áll fenn, melyben a beteg könnyen válhat rendkívül sebezhetővé, illetve kiszolgáltatottá. Olyan aszimmetrikus viszonyrendszerrel van tehát szó, amelyben az emberi méltóság tiszteletben tartására fokozott figyelemmel kell lenni. Különösen igaz ez akkor, amikor egy nő világra hozza gyermekét. Az a kijelentés, hogy „Ti cigányok úgyis csak a pénzért szültök!” kétséget kizáróan a kérelmező védett tulajdonságára, azaz roma származására utalt. Fenti kijelentés egyszersmind egyértelműen alkalmas volt arra, hogy a kérelmező körül ellenséges, megfélemlítő, mindenekelőtt azonban megalázó, illetve megszegényítő környezetet alakítson ki, ami – mivel a kérelmező körül a szülése során végig jelen volt a kórházi személyzet több tagja – ténylegesen ki is alakult. Mindezek alapján megállapítható volt, hogy a kórház a kérelmezővel szemben a roma származása és bőrszíne miatt megvalósította a zaklatás tényállását. Az elmarasztalt kórház a hatóság határozatával szemben nem élt jogorvoslattal.

Ha nem jó helyre születtél, roma vagy és a pénzed is kevés, mindezek miatt érhet közvetett diszkrimináció vagy akár zaklatás

EBH/67/2015, EBH/166/2017 | Jogsértést megállapító határozatok

Védett tulajdonságok: nemzetiséghez való tartozás, társadalmi származás, vagyoni helyzet

A fenti esetekben közös volt, hogy a hatóság eljárását civil jogvédő szervezetek, ún. közérdekű igényérvényesítés keretében – az Ebktv. 18. § (3) bekezdése alapján – kezdeményezték, vagyis a kérelem szerint ezekben az esetekben személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érte a hátrány vagy állt fenn a hátrány bekövetkezésének a veszélye. Az EBH/67/2015 számú ügyben a közérdekű igényérvényesítő civil szervezet a bepanaszolt helyi önkormányzat telepfelszámolási gyakorlatát sérelmezte. A kérelem szerint az önkormányzatnak az adott település egy meghatározott városrészére vonatkozó telepfelszámolási gyakorlata az ott lakókat (kb. 900 személyt) társadalmi származásuk, vagyoni helyzetük, valamint nemzetiséghez való tartozásuk miatt annak a veszélynek tette ki, hogy a telepfelszámolás következtében hajléktalanná válnak vagy a településen, illetve a környékén található szegregátumokba kényszerülnek. Az EBH/166/2017 számú ügyben a közérdekű igényérvényesítő szervezet azt panaszolta, hogy a település szegregátumnak minősülő városrészeiben egy, a helyi önkormányzat és egy köztudottan szélsőjobboldali politikus által vezetett egyesülettel kötött megállapodás keretében, az önkormányzat részvételével, illetve támogatásával, az ott élők emberi méltóságát sértő „terepbejárásokra”, illetve „razziákra” került sor.

A TÖBBSZÖRÖS DISZKRIMINÁCIÓ MEGJELENÉSE

AZ EGYENLŐ BÁNÁSMÓD HATÓSÁG JOGGYAKORLATÁBAN

E „bejárások” során az ott élőket az egyesület vezetője és tagjai, valamint egyes önkormányzati képviselők felsőbbrendűséget sugárzó stílusban kérdezték például arról, hogy tiszta-e a gyerekek vagy tudják-e, hogy a későbbiekben kukát is kell majd venni. A szóban forgó „bejárások”, illetve áramlopással kapcsolatos ellenőrzések éjszaka is zajlottak, amelynek során bevilágították az lakók udvarába is. A „razziákat” végzők továbbá számos ilyen „bejárásról” – a lakók tiltakozása ellenére – hang-, és képfelvételt készítettek, amelyeket aztán az interneten tettek közzé.

A hatóság a fenti ügyekben folyó eljárásokat lezáró mindkét határozatában kifejezetten utalt a települések érintett szegregátumaiban élők védett tulajdonságainak összefonódó, egymásra ható, illetve egymást erősítő jellegére. Vagyis arra, hogy e személyi kör (a szegregátumokban lakók nagyobb, pontosan meg nem határozható csoportja) esetében a nemzetiséghez való tartozás (roma származás), vagyoni helyzet, illetve társadalmi származás egymással kölcsönhatásban működtek, és a maguk összességében jellemezték az érintett csoportokat. Ezekben az esetekben tehát a roma nemzetiséghez tartozás, az alacsony vagyoni státusz és az életpályát nagymértékben meghatározó társadalmi származás – melynek része a vagyoni helyzet is, de annál jóval szélesebb körű, a szülői háttérrel, iskolázottságot, az egyén társadalmi beilleszkedését, érvényesülését befolyásoló körülményeket magában foglaló jellemző – egymásra hatva, egymást erősítve képezték a szegregátumok lakóinak speciális, összetársadalmilag hátrányos helyzetét. A szegregátumokban élők helyzete ugyanis mindkét esetben azzal volt leírható, hogy sok esetben már a harmadik vagy negyedik generáció is az ott érvényesülő, az életpályát, a tanulási- és munkalehetőségeket negatívan befolyásoló körülmények közé született, amelyet eleve kedvezőtlen vagyoni helyzet jellemezett, és ez az állapot, ezek a körülmények az ott lakók esetében a jövőre nézve is fennmaradtak. Egy ilyen helyzetből kikerülni ugyanis rendkívül nehéz, sok esetben szinte lehetetlen. Mindehhez jött még a roma nemzetiséghez tartozás, amely az érintetteket még kiszolgáltatottabbá tette a bepanaszolt önkormányzatok intézkedéseinek.

Az EBH/67/2015 számú ügyben megállapítható volt, hogy az önkormányzat a szóban forgó szegregált városrészt érintő telepfelszámolást anélkül kezdte meg, illetve folytatta, hogy azt megfelelően előkészítette, illetve annak következményeit és az ott élőkre gyakorolt hatását alaposan felmérte volna. A telepfelszámolást továbbá anélkül folytatta, hogy az érintetteket egyértelműen, világosan, segítőkészen tájékoztatta volna a lakhatással összefüggő kérdésekről, és ennek során figyelembe vette volna az általában alacsony iskolázottságukat és szociális helyzetüket. Mindezzel pedig mulasztást követett el. A telepfelszámolás konkrét gyakorlatával kapcsolatban az eljárás során rendelkezésre álló információkból tehát az önkormányzatnak a szóban forgó városrészben élőkkel szembeni diszkriminatív eljárása megállapítható volt.

Az önkormányzat az eljárás során úgy nyilatkozott, hogy a telepfelszámolás egyformán érintett valamennyi, az érintett városrészben élő személyt, függetlenül a vagyoni, jövedelmi, társadalmi helyzetétől vagy nemzeti, illetve etnikai hovatartozásától. Az önkormányzat szerint ugyanis a bérelt ingatlanok elhelyezkedése alapozta meg az érintettséget, és az általa tett intézkedések az adott területen lakó személyek összességére vonatkoztak. A hatóság ezért megvizsgálta, hogy az érintetteket érte-e az Ebtv. 9. §-a szerinti közvetett hátrányos megkülönböztetés, amelynek a lényege, hogy a megkülönböztetés látszólag semleges feltételre alapul, mégis egyes védett tulajdonsággal rendelkező személyeket lényegesen nagyobb arányban érint. A hatóság végül megállapította, hogy a szóban forgó városrészben lakó személyek összességére vonatkozó látszólag semleges intézkedés – a szegregátum felszámolása –

EBH-FÜZETEK 5

a területen élők között statisztikailag lényegesen nagyobb arányú, az életpályát hátrányosan befolyásoló társadalmi származású, szegénységben élő, roma nemzetiséghez tartozó személyeket hozta hátrányos helyzetbe. E személyek pontosan meg nem határozható csoportja esetében ugyanis teljesen bizonytalan volt, hogy a telepfelszámolást követően a lakhatásuk milyen módon lesz biztosított, illetve arról az önkormányzat hogyan kíván gondoskodni. Reális és közvetlen veszélye merült fel ezért annak, hogy az érintett személyek a telepfelszámolás következtében hajléktalanná válnak vagy más, a városban lévő, illetve annak külterületén található szegregátumba kényszerülnek. Az EBH/67/2015. számú ügyben ezért a hatóság megállapította, hogy az érintett kb. 900 személlyel szemben az önkormányzat közvetett hátrányos megkülönböztetést valósított meg. A hatóság határozatában kötelezte az önkormányzatot, hogy a jogsértő állapotot szüntesse meg, ennek érdekében dolgozzon ki intézkedési tervet arra vonatkozóan, hogy az érintett városrészben élők lakhatási feltételeit – különös tekintettel az emberi méltóság és az egyenlő bánásmód követelményének tiszteletben illetve megtartására – a településen (az önkormányzat területén) hol és milyen körülmények között, valamint milyen pénzügyi források bevonásával kívánja biztosítani. Az önkormányzat a hatóság határozatával szemben bírósághoz fordult, a bíróság a keresetet elutasította.

Az EBH/166/2017 számú ügyben a hatóság megállapította, hogy az önkormányzat és az egyesület között létrejött megállapodás és annak alkalmazása révén a település szegregátumaiban élő roma lakosságot az önkormányzat részéről zaklatás érte, amikor az egyesület, illetve részben az önkormányzat képviselőinek részvételével bejárások, ellenőrzések zajlottak a szegregátumok területén. Ez a rendszeres jelenlét, a lakók kamerák előtt történő kioktatása, számonkérése, életvitelükről való kikérdezése, illetve mindennek a nyilvánosság felé történő prezentálása sértette a szegregátumban élők emberi méltóságát, alkalmas volt velük szemben megalázó és megszegyenítő, illetve ellenséges és megfélemlítő környezet kialakítására, társadalmi származásukkal, vagyoni helyzetükkel, illetve a roma nemzetiséghez tartozásukkal összefüggésben. Ez a környezet az eljárás során tanúként meghallgatott helyi lakosok vallomása alapján ki is alakult, ugyanakkor – tekintettel arra, hogy eljárás közérdekű igényérvényesítés keretében zajlott – az ilyen környezet kialakulásának személyek nagyobb csoportját érintő közvetlen veszélye is elegendő lett volna a jogsértés megállapításához. Ugyan önmagában sem a közterületen tartózkodás, sem az áramlopások, illetve más szabálysértések bejelentése, a hatóságok tájékoztatása nem tekinthető zaklató magatartásnak, ebben az esetben azonban nem egyszerűen erről volt szó. Mindezen tevékenységek volumene, együttes, összehangolt kifejtése révén a szegregátumok lakossága egy akciószerű, életvitelük több területére is kiterjedő, nyilvános ellenőrzésnek volt kitéve az egyesület részéről, és ezt az önkormányzat kifejezetten támogatta, egyes képviselők abban részt is vettek. Mindezek alapján tehát megállapítható volt az interszekcionális diszkrimináció, ami zaklatás formájában nyilvánult meg. Az önkormányzat a hatóság határozatával szemben felülvizsgálati kérelmet terjesztett elő a bírósághoz, a bíróság azonban a hatósággal értett egyet, és a keresetet elutasította.³²

32 A közigazgatási pernek a bíróságon történő lezárulását követően az önkormányzat a bíróság ítéletének felülvizsgálatát kérte a Kúriától. A Kúria jelen kiadvány elkészítésekor az ügyben még nem hozott döntést. Ugyanakkor megjegyezzük, hogy az önkormányzat sem a közigazgatási perben, sem pedig a Kúria előtti eljárásban nem vitatta a település szegregált részein élők védett tulajdonságainak a fennállását, sem pedig azt, hogy e tulajdonságok között az interszekcionalitás fogalmával leírható kapcsolat állt fenn.

A TÖBBSZÖRÖS DISZKRIMINÁCIÓ MEGJELENÉSE

AZ EGYENLŐ BÁNÁSMÓD HATÓSÁG JOGGYAKORLATÁBAN

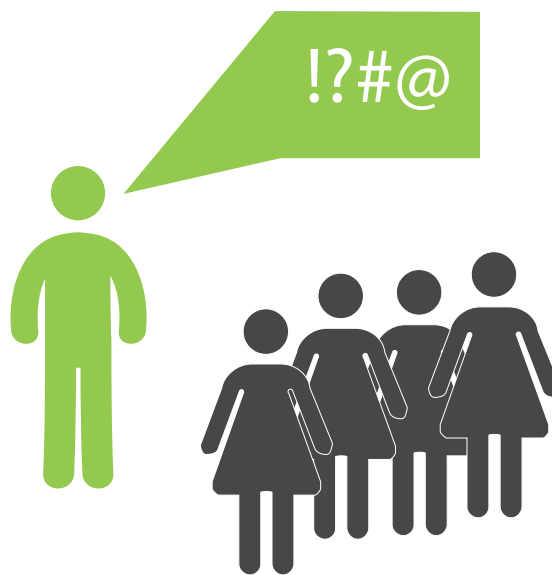
Roma nők zaklatása közfoglalkoztatásban

EBH/467/2016 | Jogsértést megállapító határozat

Védett tulajdonságok: női nemhez való tartozás, nemzetiséghez való tartozás, egyéb helyzet (közfoglalkoztatotti státusz)

A hatósághoz forduló 3 női kérelmező a panaszában előadta, hogy mivel a lakóhelyükön nem találtak hosszú távú foglalkoztatást lehetővé tévő munkahelyet, a szomszéd település polgármestere felajánlotta nekik, hogy közfoglalkoztatottként alkalmazza őket. A kérelmezők elmondása szerint a polgármester női mivoltukkal összefüggésben rendszeresen megszegyenítő megjegyzéseket tett rájuk, obszcén és trágár kifejezéseket használt velük szemben, továbbá kéretlenül, akaratuk ellenére ölegette, fogdosta őket. Ezzel kapcsolatban a kérelmezők több konkrét esetet is előadtak. A panaszosok a munkakörülményeket, illetve a polgármester által adott utasításokat is kifogásolták. Elmondásuk szerint a szennyvizet és állati ürüléket is tartalmazó árkot kellett tisztítaniuk, illetve előfordult az is, hogy szakadó esőben órákon keresztül a szabadban kellett várniuk a polgármester utasítására, aki ki sem jött a házából. A kérelmezők a fenti atrocitásokat azért viselték el, mert rá voltak szorulva a közmunkából származó jövedelemre, egyéb hosszabb távú munkalehetőségre ugyanis nem volt kilátásuk, illetve el kellett tartaniuk kiskorú gyermekeiket. A kérelmezők végül azt állították, hogy mivel visszautasították a polgármester közeledését, arra kényszerítették őket, hogy közfoglalkoztatási szerződésüket felmondják.

Az eljárás során meghallgatott tanúk nyilatkozatai és a rendelkezésre álló adatok alapján megállapítható volt, hogy a kérelmezők által előadott, a polgármesternek tulajdonított zaklató cselekmények megtörténtek. Bár a kérelmezők úgy érzékelték, hogy a zaklatás csupán női nemük miatt érte őket, a hatóságban a tényállás feltárása során az a meggyőződés alakult ki, hogy az őket ért sérelmek az Ebktv. 8. § t) pontja szerinti egyéb helyzetnek tekinthető körülményeikkel is összefüggtek. A kérelmezők ugyanis mint saját lakóhelyükön hosszú ideje munkát nem találó közfoglalkoztatottak, egzisztenciális okok miatt ki voltak szolgáltatva a polgármesternek. A hatóság álláspontja szerint a zaklatás tényállása azért is valósulhatott meg, mert a polgármester tudatában volt a kérelmezők kiszolgáltatott helyzetének és így saját hatalmának, amellyel súlyosan visszaélt. A hatóság jelentősnek értékelte továbbá azt a tényt is, hogy a kérelmezők roma származásúak voltak. E körben az egyik panaszos említette a tárgyaláson a polgármester azon kijelentését, hogy mivel a kérelmezők romák, a szavuk „nulla” az övéhez képest. A hatóság tehát úgy értékelte, hogy a kérelmezők többszörösen hátrányos helyzetben voltak, és a sérelmek elszenvedésekor több védett tulajdonsággal (női nemhez tartozás, roma származás, közfoglalkoztatotti státusz) eredő kiszolgáltatott, hátrányos helyzet) is rendelkeztek, amelyek mindegyike alapját képezte a polgármester velük szemben tanúsított magatartásának. Mindezek alapján megállapítható volt, hogy a bepanaszolt önkormányzat mint munkáltató a kérelmezőkkel szemben női nemhez, továbbá roma nemzetiséghez való tartozásukkal, valamint egyéb helyzetükkel összefüggésben megsértette az egyenlő bánásmód követelményét és velük szemben a női nemhez tartozásuk miatt megvalósította a szexuális zaklatás, illetve roma származásuk és közfoglalkoztatotti státuszuk miatt a zaklatás tényállását. A hatóság döntésével szemben az önkormányzat nem élt jogorvoslással.

A kisgyermekes anyákat diszkrimináló „táppénzalapú” 13. havi fizetés

EBH/130/2017 | Jogsértést részben megállapító határozat

Védett tulajdonságok: nő nemhez való tartozás, anyaság

A kérelmezők mint kisgyermekes anyák egy négy műszakban működő társaság alkalmazottai voltak. Többek között³³ azzal a kérelemmel fordultak a hatósághoz, hogy miután a 13. havi fizetés jelenléthez van kötve, az „táppénzalapú”, ezért elesnek ettől a juttatástól, mert gyermekeik betegségei miatt a táppénzes hiányzásuk eléri azt a szintet, amely fölött a juttatás már nem jár.

Ebben az ügyben – bár a kérelmezők az őket ért sérelem okaként csupán az anyaságukra, vagyis arra hivatkoztak, hogy 12 év alatti gyermeket nevelnek – a hatóság az anyaság mellett a kérelmezők női nemhez való tartozását is védett tulajdonságként értékelte. Általános tény ugyanis, hogy a kisgyermek betegsége esetén túlnyomórészt az édesanya és nem az édesapa marad otthon a gyermekkel és veszi igénybe – a 12 év alatti beteg gyermek ápolása jogcímén járó – gyermekápolási táppénzt (GYÁP). Ebből is következően a hatóság nem csak azokat a fizikai besorolású munkavállalókat tekintette a kérelmezőkkel összehasonlítható helyzetben lévőknek, akiknek nincs 12 év alatti gyermekük, hanem azokat a fizikai munkát végző dolgozókat is, akik férfiak és 12 év alatti gyermeket nevelnek.

Az eljárás során megállapítható volt, hogy a cégnél a fizikai besorolású munkavállalók esetében a 13. havi bér kizárólag jelenléti alapon volt meghatározva: 25 napot meghaladó hiányzás esetén a 13. havi bér nem járt. A hiányzásba nem számított bele a szabadság, az üzemi balesetből eredő táppénzes időszak, továbbá a kórház, kórházi előzmény és kórházi utókezelés időszaka. A táppénzes, illetve a 12 éven aluli gyermek betegsége miatti GYÁP-os időszak ugyanakkor hiányzásnak minősült, így közvetlen hatással volt a 13. havi juttatásra való jogosultságra.

A rendelkezésre álló bizonyítékokat, statisztikai adatokat értékelve végül megállapítható volt, hogy a cég közvetett hátrányos megkülönböztetés formájában a kérelmezőkkel szemben megsértette az egyenlő bánásmód követelményét, mert bár a 13. havi juttatás megállapítása vonatkozásában az intézkedése közvetlenül nem irányult a nők/anyák ellen, az látszólag semleges volt, mégis lényegesen nagyobb arányban jelentett hátrányt azokra a munkavállalókra, akik gyermekük betegsége okán GYÁP-ra kényszerültek és női munkavállalók voltak. A hatóság a határozatában arra kötelezte a céget, hogy felül kell vizsgálnia a fizikai dolgozók részére adható 13. havi juttatás feltételrendszerét, és olyan feltételrendszert kell megállapítania a juttatás tekintetében, amely nem sérti az egyenlő bánásmód követelményét. A döntéssel szemben az elmarasztalt cég nem élt jogorvoslattal.

Női eladót keresünk!

EBH/168/2016 | Jogsértést részben megállapító határozat

Védett tulajdonságok: nemi identitás, férfi nemhez való tartozás

A hatóság eljárását kezdeményező kérelmező transznemű nő kérelmének benyújtásakor nem vett még részt nemi helyreállító beavatkozásokon és nyilvántartott nemének megváltoztatását sem kérelmezte. A kérelmező ekkor már körülbelül 6 éve nőként élte az életét, ennek megfelelően öltözködött, illetve viselkedett. A kérelmező tehát férfi testbe született, a kérelem benyújtásakor a személyazonosító irataiban is ez szerepelt, az életét azonban nőként élte. Amikor eladó munkakörre jelentkezett a bepanaszolt cég üzletébe, a boltban való személyes megjelenésekor az üzletvezető – miután végigfutotta az önéletrajzát –

33 A kérelmezők a kérelmükben számos sérelmet előadtak. A hatóság az eljárása során valamennyi sérelmet megvizsgálta és a kérelmezők panaszát csak a jelen kiadványban tárgyalt panasz tekintetében tartotta megalapozottnak. A kérelmet a fennmaradó részében elutasította, azaz a panaszosok által előadott további sérelmek vonatkozásában nem tartotta alaposnak. Jelen kiadvány témája szempontjából azonban a hatóság döntésének a megállapító része releváns, ezért e jogeset kapcsán kizárólag annak ismertetésére szorítkozunk.

A TÖBBSZÖRÖS DISZKRIMINÁCIÓ MEGJELENÉSE

AZ EGYENLŐ BÁNÁSMÓD HATÓSÁG JOGGYAKORLATÁBAN

közölte a kérelmezővel, hogy nem férfi, hanem női eladót keresnek. A kérelmező megpróbálta elmagyarázni, hogy ő nem férfi, hanem nő, ekkor azonban az üzletvezető a kezével az arcára csapott és kinevette őt. Miután a kérelmező megköszönte az őszinteségét, az üzletvezető legyintett és köszönés nélkül elsétált mellőle.

A kérelmező nemi identitását (transzneműségét) jelölte meg védett tulajdonságaként, ezen túlmenően azonban a hatóság figyelemmel volt arra is, hogy a kérelmező a személyi igazolványán található adatok szerint férfi, így a kérelmező férfi nemhez tartozását is védett tulajdonságként értékelte.

A bepanaszolt cég az eljárás során a hatóság felhívásaira nem reagált, nem vette át az eljárás megindításáról szóló értesítéseket, illetve az ügyben tartott két tárgyalásra szóló idéző végzéseket. A hatóság ezért a tényállást a kérelmező által tett nyilatkozatokra alapította, azaz a tények tekintetében a kérelmező által előadottakat fogadta el. A hatóságnak ugyanakkor a közvetlen hátrányos megkülönböztetés és a zaklatás körében is vizsgálnia kellett, hogy a hátrányos megkülönböztetés e két formájának az Ebktv. által előírt tényállási elemei maradéktalanul megvalósultak-e, hiszen csak ebben az esetben állapítható meg, hogy a kérelmezővel szemben a cég megsértette az egyenlő bánásmód követelményét.

Az eljárás során megállapítható volt, hogy részben a nemi identitása volt az oka annak, hogy a kérelmező eladó munkakörre való jelentkezését elutasították. Életszerűnek volt tekinthető ugyanis, hogy a kérelmező a megjelenése, gesztusai, viselkedése, hajviselete, öltözködése, hanghordozása és beszédmódja alapján nőként jelent meg az üzletvezető számára, és csak az önéletrajzán szereplő név megpillantását követően tudatosodott az üzletvezetőben, hogy a kérelmező – legalábbis az iratai szerint – férfi. Ezen túl ugyanakkor figyelembe kellett vennie a hatóságnak azt is, hogy a kérelmező a személyi azonosító iratai szerint a férfi nemhez tartozott, így az üzletvezető azon kijelentése, hogy nem férfiakat keresnek, hanem eladónőket, egyértelműen arra utalt, hogy a cég a jelentkezők kiválasztásánál a férfiakat az alkalmazásból ki kívánta zárni. Ezzel kapcsolatban fontos volt az is, hogy a cég egy hónappal a történetek után is eladókat keresett, amiből arra lehetett következtetni, hogy a kérelmezőt a fent hivatkozott védett tulajdonságai miatt, nem pedig azért utasította el, mert a munkakör betöltésére alkalmasabb jelöltet talált. Erre lehetett következtetni abból is, hogy a kérelmező nevének észrevételezését követően az üzletvezető az önéletrajzát részletesen nem tekintette át és a munkakör betöltésével kapcsolatos, szakmai kérdéseket sem tett fel. Mindezek alapján megállapítható volt, hogy a bepanaszolt cég azzal, hogy a kérelmezőt eladó munkakörben nem foglalkoztatta, nemi identitása és férfi nemhez tartozása miatt vele szemben közvetlen hátrányos megkülönböztetést valósított meg, vagyis a kérelmezőt e védett tulajdonságai miatt interszekcionális diszkrimináció érte.

A hatóság az ügyben a zaklatást nem tartotta megállapíthatónak, ugyanis a panaszolt magatartás tanúsítása alatt a kérelmezőn és a vele beszélő üzletvezetőn túl más személy nem volt jelen, így nem volt megállapítható, hogy a kérelmező körül megfélemlítő, ellenséges, megalázó, megszégyenítő vagy támadó környezet alakult ki, ezért a kérelmet ebben a részében a hatóságnak el kellett utasítania. A határozattal szemben a cég nem kezdeményezett bírósági felülvizsgálatot.

V. Áttekintő táblázat a többszörös diszkrimináció típusairól

A többszörös diszkrimináció típusa	A védett tulajdonságok egymáshoz való viszonya	Példa
Több védett tulajdonság egymásmellettségén alapuló diszkrimináció (multiple discrimination)	A védett tulajdonságok nem állnak kölcsönhatásban egymással, elválaszthatók.	Politikai vélemény és életkor – egy 60 éves, adott politikai pártot támogató személyt életkora miatt nem alkalmazott a munkáltató, akinek a hirdetésére jelentkezett, valamint a helyi önkormányzat elutasította a téli tűzifa vásárláshoz kapcsolódó szociális támogatás iránti igényét azért, mert a faluban köztudomású, hogy a panaszos az önkormányzati választáson a rivális párt jelöltjét támogatta.
Összetett diszkrimináció (compound discrimination)	A védett tulajdonságok egy időben, együttesen állnak fenn úgy, hogy az egyik tulajdonság hozzáadódik a másikhoz.	Vallás, szexuális irányultság, anyaság – ahogyan e tulajdonságai az interjúztató előtt lépésről lépésre ismertté válnak, úgy csökkennek fokozatosan az állásinterjú során annak a zsidó nőnek az esélyei, aki azonos nemű élettársával neveli a kiskorú gyermekét.
Interszekcionális diszkrimináció (intersectional discrimination)	A védett tulajdonságok egyszerre vannak jelen és egy időben hatnak kölcsönösen egymásra oly módon, hogy egymástól nem különíthetők el.	Társadalmi származás, vagyoni helyzet, nemzetiséghez való tartozás – a település köztudottan romák által lakott részén élő, többgyermekes családból származó, maga is több gyermeket nevelő, tartósan munkanélküli roma származású személyt az állásinterjún elutasítják, nem engedik be a város nem szegregált részén található szórakozóhelyre, illetve nem szolgálják ki a boltban.